

DOI 10.26565/2225-7756-2022-73-02  
 УДК 159.923.2+159.9.072

К.О. МАЛОФЕЙКІНА (Катерина Олексіївна Малофейкіна)  
*аспірантка кафедри загальної психології*  
*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,*  
*майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна.*  
 E-mail: [emalofeikina@gmail.com](mailto:emalofeikina@gmail.com)  
<https://orcid.org/0000-0001-9561-7676>

## ДІАГНОСТИКА СТАТУСІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДВОХ ОПИТУВАЛЬНИКІВ

У статті розглянуто проблему використання опитувальників для діагностики професійної ідентичності в Україні. Наразі помічено значний брак методів дослідження професійної ідентичності, застарілість їх методології, а також відсутність україномовних інструментів. Метою даного дослідження було порівняння результатів двох методик дослідження статусів професійної ідентичності в українському науковому просторі – методики дослідження професійної ідентичності Л.Б. Шнейдер та опитувальника статусів професійної ідентичності студентів Г.О. Озеріної. Ці дві методики є одними з найбільш уживаних для діагностики професійної ідентичності дорослих досліджуваних незалежно від їхньої професійної приналежності. В ході дослідження було проведено кластерний аналіз для урахування всіх можливих варіантів утворення статусів професійної ідентичності за Г.О. Озеріною, після чого було порівняно результати обох методик за допомогою підрахунку відсоткових співвідношень, а також застосування критерію узгодженості Пірсона. Результати показали слабку відповідність між статусами професійної ідентичності за Л.Б. Шнейдер та Г.О. Озеріною: з-поміж усіх варіантів підрахунку статусів та способів уникнення проблеми псевдопозитивної ідентичності, лише досягнута ідентичність збігалася між двома методиками у 4,3%-17% випадків від загальної кількості досліджуваних. Особливо проблемним виявилось визначення передчасної ідентичності, відсоток збігу між методиками для якої в жодному з варіантів підрахунку не перевищував 2,2% випадків від загальної кількості досліджуваних. Додатково було встановлено відсутність статистично значущого взаємозв'язку між розглянутими опитувальниками за допомогою критерію узгодженості Пірсона. Висунуто припущення щодо недоцільності використання чи україномовної адаптації даних опитувальників.

**Ключові слова:** професійна ідентичність, методи дослідження, статуси ідентичності, взаємозв'язок.

**Як цитувати:** Малофейкіна К.О. (2022). Діагностика статусів професійної ідентичності в Україні: порівняння результатів двох опитувальників. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Психологія», (73), 17-25.* <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2022-73-02>

**In cites:** Malofeikina, K. (2022). Diagnostics of Professional Identity Statuses in Ukraine: Comparison of the Results of Two Questionnaires. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Psychology", (73), 17-25.* <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2022-73-02>. (in Ukrainian).

**Постановка проблеми.** Статусна модель розвитку ідентичності Дж. Марсія (Marcia, 1966) прийшла з американських просторів до нас ще в минулому сторіччі. Вона висвітлює формування ідентичності як взаємодію двох факторів: *дослідження варіантів* ролівої ідентифікації (що, більшої мірою, означає дослідження варіантів ціннісно-світоглядно позиції – “криза ідентичності”) та *вибір і прийняття зобов'язань* щодо якоїсь однієї (посилання). На перетині цих двох вимірів утворюються статуси ідентичності – типологія того, яким чином молоді люди будують свою ідентичність. Класично, виділяються 4 статуси:

1) Досягнута (реалізована) ідентичність характерна для людей, які пережили кризовий період, вони розуміють, що вони хочуть, мають сформовану систему цінностей, власні погляди та оптимістичний погляд на майбутнє. Це статус ідентичності, який має людина, яка сформувала певний набір особистісно значущих цінностей та

переконань, відчуваючи їх як такі, що надають йому відчуття направленості та осмисленості життя.

2) Мораторій є статусом ідентичності, при якому людина знаходиться в стані кризи ідентичності та активно намагається вирішити його, випробовуючи різні варіанти. Проте очікування людини на цьому етапі не визначені, його прагнення та бажання часто суперечливі, він може радикально міняти свої погляди, що стосуються як світогляду, так і уявлення про себе.

3) Передчасна ідентичність пов'язана з тим, що людина ще не пережила кризу ідентичності, але має переважно запозичену систему поглядів, цінностей, установок.

4) Дифузна ідентичність є статусом ідентичності, при якому немає виражених життєвих цілей, цінностей, вірувань та спроб активно формувати їх. Такі люди не були в стані кризи та, відповідно, не мають навичок вирішення проблем ідентичності.

У сучасній же європейській психології домінують послідовники статусної моделі – інтегральна (Luuskx, Goossens, Soenens, & Beyers, 2006) та трифакторна модель (Crocetti, Rubini & Meeus, 2008), фокус яких не на статусах ідентичності, а на процесах, що ці статуси утворюють. Так, процес дослідження альтернатив за Дж. Марсія був розділений на три різних – дослідження альтернатив ідентифікацій, поглиблене дослідження обраної ідентифікації та перегляд зобов'язань (нав'язливе дослідження). Також класичне прийняття зобов'язань було доповнено ідентифікацією з цими зобов'язаннями (що характеризується впевненістю в своєму виборі). Методами кластерного аналізу з цих процесів дослідники виявили декілька неklasичних статусів ідентичності: 1) Румінативний (пошуковий) мораторій (постійний пошук варіантів ідентифікації без можливості зупинитися на якомусь одному); 2) Безтурботна дифузія (характеризується низькими балами за всіма п'ятьма процесами ідентичності; людина не робить ніяких спроб сформувати ідентичність та не має ні прийнятих зобов'язань, ні ідентифікацій із ними); 3) Змішана дифузія (людина також не має ні прийнятих зобов'язань, ні ідентифікацій із ними, але при цьому має високе нав'язливе дослідження: постійно у пошуку варіантів ідентифікацій, постійно сумнівається в них та не робить спроб приміряти на себе цей варіант).

Такий підхід дав нам не тільки деяку універсальність методології, можливість відсторонитися від змістовних елементів ідентичності, але і певні інструменти.

Тематика професійної ідентичності (ПІ) має як загальнонаукову, так і практичну значущість: з 2020 року в Україні опубліковано 24 статті з цим предметом дослідження – і це тільки ті дослідження, які були процитовані в Google Scholar, та які винесли слова “професійна ідентичність” в заголовок.

Зважаючи на популярність досліджень, дуже дивно виявляється ситуація повної відсутності (принаймні, в цих самих статтях) україномовних опитувальників ПІ. Для діагностики натомість використовуються опитувальники російською мовою. За опитуванням 2012 року (Соціологічна група “Рейтинг”, 2012) своєю рідною мовою виключно російську або російську спільно з українською вважають майже 50% громадян України. Тому, в цілому, діагностика цієї частини населення російськомовними методиками є не тільки допустимою, але і рекомендованою Міжнародною тестовою комісією (2013). Проте, по-перше, друга половина населення також не має можливості брати участь у тестуванні рідною мовою, а по-друге, зважаючи на події останні років

(після 2012 р.), частка україномовного населення зросла та продовжує зростати.

Тим не менш, навіть російською мовою існує не так багато спеціалізованих інструментів. Більшість з них – професійно-залежні: тобто, створені під певну професійну групу, проте, на них ми не зосереджуємося. Тож найбільш широко відомі опитувальники, за допомогою яких можна досліджувати ПІ незалежно від професійної належності людини – це методика дослідження професійної ідентичності (Шнейдер, 2007), методика дослідження статусів професійної ідентичності (Азбель & Грецов, 2006) та Опитувальник статусів професійної ідентичності студентів (Озеріна, 2011). Однак, методика А.А. Азбель дозволяє діагностувати ПІ тільки у учнів старших класів, що значною мірою знижує її цінність, коли необхідно продіагностувати студента чи дорослу людину.

І якщо опитувальник Г.О. Озеріної був валідизований за допомогою методики Л.Б. Шнейдер, то методика Л.Б. Шнейдер валідацію не проходила (принаймні, таких відомостей ми не знаходили; в основному та найбільш цитованому джерелі детально розписано процес створення методики, але психометричні дані не вказано).

«Опитувальник діагностики професійної ідентичності студентів», Г.О. Озеріна. Опитувальник створено спеціально для студентського віку (1-4 курс) та направлено на діагностику сформованості їх професійної ідентичності. Опитувальник має 56 тверджень, на які можна відповісти ствердно чи заперечно.

Діагностуються 2 основні показники: «Сформованість» (max=28) та «Зрілість» (max=28). Сформованість означає кількісну міру розвитку структури профі ідентичності, тобто наскільки людина усвідомлює своє місце в професії, розуміє її (аналогічно прийняттю зобов'язань). Зрілість означає якісну міру того, наскільки самостійно було сформовано образ професії та себе в ній, міра автономності професійної позиції (аналогічно проходженню етапу кризи, тобто дослідженню варіантів). Несформованою ідентичність вважається при 0-18 балів, сформованою – при 20-28. Незрілою ідентичність вважається при 0-19, зрілою – при 20-28.

Методика передбачає також типологізування за статусом ПІ на перехресті сформованості та зрілості ідентичності:

- дифузний: низька сформованість та низька зрілість;
- передчасний: висока сформованість та низька зрілість;

- мораторій: низька сформованість висока зрілість;

- досягнутий: висока сформованість та висока зрілість.

«Методика дослідження професійної ідентичності», Л.Б. Шнейдер. Ця методика направлена на вияв одного з п'яти можливих статусів (типів) професійної ідентичності: передчасної, дифузної, досягнутої позитивної, псевдопозитивної ідентичностей чи мораторію.

Процедура базується на принципах асоціативного тесту. Досліджуваному пропонується 76 слів, які необхідно прочитати та підкреслити ті з них, які, на його думку, мають відношення до нього чи його професійного життя.

Після цього за ключем підраховується кількість виділених слів у категоріях професійного та непрофесійного, після чого кількість слів-самоописів себе як професіонала необхідно розділити на кількість слів-самоописів себе як непрофесіонала. Одержаний коефіцієнт відповідає одному з типів професійної ідентичності за схемою:

- 0-1,0 – передчасна ідентичність;
- 1,0-2,0 – дифузна ідентичність;
- 2,0-3,0 – мораторій;
- 3,0-4,0 – досягнута позитивна ідентичність;
- 4,0 і вище – псевдопозитивна ідентичність, або псевдоідентичність (стабільне заперечення своєї унікальності чи її амбіційне підкреслювання з утворенням стереотипів, ригідність Я-концепції, порушення механізмів ідентифікації та відчуження в сторону гіпертрофованості, низька рефлексивність та хворобливе сприйняття критики на свою адресу).

Методика Л.Б. Шнейдер є дуже привабливою, оскільки дає нам надію зазирнути трохи глибше поверхневого знання про себе, яке використовують класичні опитувальники, зокрема, Г.О. Озеріної. Але саме через це, і через відсутність валідації, до цього опитувальника виникає більше підозри як до надійного інструменту вимірювання статусів ПІ.

Зростаюча необхідність у високоякісних українськомовних методах дослідження ПІ обумовлює ціле *проблемне поле* сучасної психології: які з існуючих методів брати за основу для створення чи адаптації українськомовних версій. І першим кроком до вирішення цього питання може стати порівняння результатів двох найбільш популярних методів діагностики в українському просторі на предмет збігу статусів ідентичності досліджуваних, опитаних обома методами.

**Метою** даної роботи є аналіз та порівняння результатів двох методик дослідження ПІ –

Методика дослідження професійної ідентичності (Л.Б. Шнейдер) та Опитувальник діагностики професійної ідентичності студентів (Г.О. Озеріна).

**Методи дослідження.** *Психодіагностичні методи:* Методика дослідження професійної ідентичності (Л.Б. Шнейдер) та Опитувальник діагностики професійної ідентичності студентів (Г.О. Озеріна). *Математико-статистичні методи:* кластерний аналіз методом К-середніх, критерій узгодженості Пірсона, підрахунок відсотків.

*Досліджувані:* 117 студентів 2 та 4 курсу Харківського національного університету В.Н. Каразіна, природничих, гуманітарних та технічних напрямків, 17-25 років (Me=19), 76% жінок.

Після діагностики досліджуваних ми отримали 3 показника для кожного студента: статус ідентичності за Л.Б. Шнейдер, бал по сформованості та бал по зрілості ідентичності (за Г.О. Озеріною). Далі ми порівняли ці результати різними способами в ході двох кроків. Їх необхідність обумовлена тим, що Г.О. Озеріна дає нам дві шкали ПІ, але подальша класифікація за *статусами ідентичності* можлива різними способами. Тож на першому кроці ми отримали статус ПІ за Г.О. Озеріною для кожного студента трьома способами: за схемою автора опитувальника та двома варіантами кластерного аналізу. На другому кроці ці три варіанта утворення статусів були перевірені також у декількох варіаціях у зв'язку з неможливістю однозначно співвіднести псевдопозитивний статус за Л.Б. Шнейдер зі статусами за Г.О. Озеріною.

### Результати дослідження.

**Крок 1.** Отже, на перетині сформованості і зрілості за схемою автора опитувальника (наведено вище) ми отримали для кожного студента статус ідентичності за Г.О. Озеріною (Варіант 1.1). Також ми провели кластерний аналіз за двома змінними (сформованість та зрілість ПІ): метод К-середніх показав два найбільш оптимальні варіанти, враховуючи прийнятність статистичних показників та теоретичне підґрунтя, – чотири- та п'ятикластерне рішення (див. рис. 1, 2).

Так ми змогли отримати на їх перетині кластеризовані статуси ідентичності за методикою Г.О. Озеріної. Прийнятні статистичні показники було виявлено у двох кластерних рішеннях: класична 4-статусна модель (Варіант 2.1; відсоток поясненої дисперсії 87,85%; статуси збігаються з підрахованими вручну у 77%) та 5-статусна модель, яка ділить дифузний статус на два – дифузну та безтурботну дифузю (Варіант 3.1; відсоток поясненої дисперсії 89,02%; статуси збігаються з підрахованими вручну у 75%).

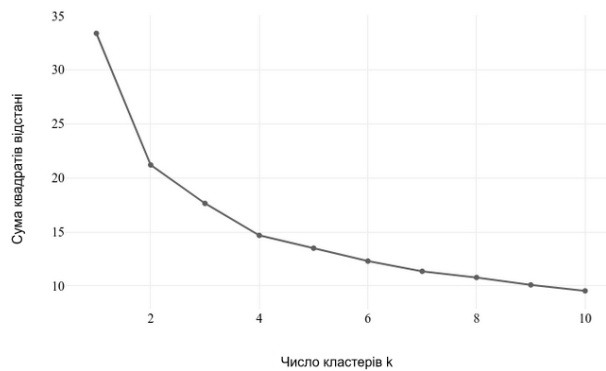


Рисунок 1. Вибір оптимального числа кластерів за ліктьовим методом

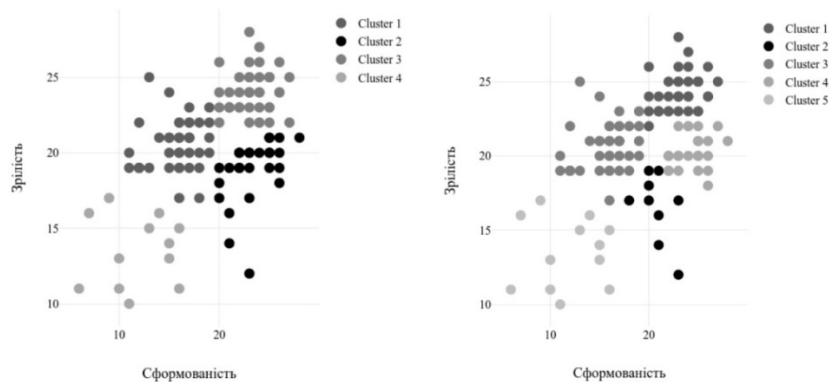


Рисунок 2. Діаграма розподілу даних за кластерами (4-кластерний варіант – зліва, 5-кластерний варіант – справа)

У Таблицю 1 ми занесли, який відсоток студентів з тим чи іншим статусом ідентичності за Г.О. Озеріною отримали той чи інший статус за Л.Б. Шнейдер в трьох варіантах визначення статусів

Пі Г.О. Озеріної – за рекомендаціями авторки, за 4-кластерним та 5-кластерним рішеннями. Для кожного з варіантів ми підраховали критерій узгодженості Пірсона, який також внесли в Таблицю 1.

Таблиця 1. Розподіл статусів Пі за двома методиками (у % від загальної кількості досліджуваних (117 осіб)).

Варіант 1.1		Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					Всього за Г.Озеріною
Статус за Г.О. Озеріною ↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Псевдо-ідентичність		
Дифузний	10,3	0,9	0,9	5,1	3,4	20,5	
Досягнутий	12,8	4,3	12,8	5,1	12,8	47,9	
Мораторій	6,0	4,3	2,6	3,4	3,4	19,7	
Передчасний	3,4	2,6	3,4	1,7	0,9	12,0	
Всього за Л.Шнейдер	32,5	12,0	19,7	15,4	20,5	100,0	
Критерій узгодженості: $df=12$ , $\chi^2=17,797$ , $p>0,05$							
Варіант 2.1		Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					Всього за Г. Озеріною
Статус за Г.О. Озеріною ↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Псевдо-ідентичність		
Дифузний	4,3	0,9	0,0	2,6	2,6	10,3	
Досягнутий	8,5	2,6	10,3	4,3	9,4	35,0	
Мораторій	12,8	4,3	4,3	6,8	4,3	32,5	
Передчасний	6,8	4,3	5,1	1,7	4,3	22,2	
Всього за Л.Шнейдер	32,5	12,0	19,7	15,4	20,5	100,0	
Критерій узгодженості: $df=12$ , $\chi^2=13,779$ , $p>0,05$							
Варіант 3.1		Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					Всього за Г. Озеріною
Статус за Г.О. Озеріною ↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Псевдо-ідентичність		
Безтурботна дифузія	4,3	0,9	0,0	2,6	0,9	8,5	
Дифузна дифузія	3,4	0,9	0,9	2,6	1,7	9,4	
Досягнутий	6,8	1,7	8,5	2,6	9,4	29,1	
Мораторій	9,4	3,4	4,3	6,8	4,3	28,2	
Передчасний	8,5	5,1	6,0	0,9	4,3	24,8	
Всього за Л. Шнейдер	32,5	12,0	19,7	15,4	20,5	100,0	
Критерій узгодженості: $df=16$ , $\chi^2=20,643$ , $p>0,05$							

Жирним виділено найбільший відсоток збігу (по колонках), курсивом – загальний % досліджуваних з певним статусом ідентичності, сірі клітинки – логічно вірний збіг статусів.

Отже, користуючись мануальним розподілом статусів за Г.О. Озеріною, ми отримуємо такі результати (табл. 1, варіант 1.1): студенти, у яких ми визначили дифузний статус за Л.Б. Шнейдер, частіше за все за Г.О. Озеріною діагностувалися як такі, що мають досягнутий статус (у 12,8% випадків), студенти з досягнутим статусом за Л.Б. Шнейдер частіше за інші статуси мали досягнутий та дифузний (по 4,3%) за Г.О. Озеріною; ті, які визначалися за Л.Б. Шнейдер у статусі мораторій та псевдоідентичність, за Г.О. Озеріною частіше за все мали також досягнутий статус (по 12,8% випадків відповідно), а ті, хто за Л.Б. Шнейдер мали передчасний статус, за Г.О. Озеріною частіше за все мали дифузний та досягнутий порівну (кожен у 5,1% випадків).

При наявності зв'язку між методиками ми очікували, що найбільша частка в кожній колонці буде збігатися з однойменним статусом у строках (тобто, по колонці "Дифузний" найбільша частка студентів буде на перетині зі рядком "Дифузний"; в ідеалі – у 32,5%, тобто всі студенти з дифузним статусом за Л.Б. Шнейдер визначаються як ті, що мають дифузний статус і за Г.О. Озеріною). Загалом, з таблиці видно, що статуси розподілялися частіше за все не в очікуваному нами порядку: тільки у випадках досягнутої та псевдоідентичності за Л.Б. Шнейдер найбільша частка студентів була діагностована як досягнута ідентичність за Г.О. Озеріною).

Критерій узгодженості Пірсона підтвердив наші спостереження з таблиці: розподіл є випадковим, тобто для першого варіанту підрахунку статусів ПІ за Г.О. Озеріною зв'язку між методиками ми не виявили ( $df=12$ ,  $\chi^2=17,797$ ,  $p>0,05$ ).

Скрупульозно описавши першу частину таблиці, надалі ми не будемо робити це так ретельно, а надаймо читачеві трохи самостійності в цьому питанні. Натомість відмітимо основні моменти, які можна з них (таблиць) побачити.

Отже, звернемо увагу на другу частину, 4-кластерний варіант підрахунку статусів (табл.1, варіант 2.1). Тут з очікуваних закономірностей підтвердилося (і то – частково) лише збіг по досягнутій ідентичності. За критерієм узгодженості також взаємозв'язку не виявлено (критерій узгодженості:  $df=12$ ,  $\chi^2=13,779$ ,  $p>0,05$ ). Те ж саме ми знаходимо і за 5-кластерним варіантом підрахунку статусів (табл.1, варіант 3.1): очікувано збігається лише псевдоідентичність з досягнутим статусом, критерій узгодженості показує випадковість даного розподілу ( $df=16$ ,  $\chi^2=20,643$ ,  $p>0,05$ ).

З таблиці та її обговорення, можливо, виникає питання, чому належним нами визначено збіг

псевдоідентичності одразу з двома статусами – досягнутою і передчасною?

Псевдоідентичність за своїм описом поділяє риси вищезгаданих статусів тим, що ще Дж. Марсія називав "прийняттям зобов'язань", але якщо в статусі досягнутої ідентичності це прийняття зобов'язань відбулося вдумливо, відрефлексовано, в передчасній – не задумуючись та не проходячи кризу, то псевдоідентичність не дає нам змоги зрозуміти, як саме утворився цей статус (проте, за нашою думкою, псевдоідентичність схожа, скоріше, на професійне вигорання, ніж на один зі способів утворення ПІ, та попередником псевдоідентичності може бути будь-який статус). Звернемо увагу, що хоча за описом псевдоідентичність більше схожа на передчасну (відсутність рефлексивності), то за нашими даними люди з псевдоідентичністю частіше потрапляють до групи досягнутої ідентичності за Г.О. Озеріною.

Отже, незалежно від способу утворення статусів ПІ за Г.О. Озеріною, зв'язок двох методик не підтвердився. Проте, можливо присутність псевдоідентичності у зіставленні статусів "замилує" статистику?

**Крок 2.** Ми вирішили перевірити цю гіпотезу шляхом видалення псевдоідентичності з розгляду трьома способами: просто видалили цей стовпчик (див. табл. 2; таким чином, ми просто зменшуємо вибірку), об'єднати в один стовпчик людей з псевдо- та досягнутою ідентичністю (див. табл. 3), а також об'єднати людей з псевдо- та передчасною ідентичністю (див. табл. 4).

Звернемося до Таблиці 2. Варіант 2.1 – це опитувальниковий підрахунок статусів за Г.О. Озеріною без урахунку досліджуваних з псевдоідентичністю, Варіант 2.2 – статуси за Г.О. Озеріною за 4-кластерним рішенням без студентів з псевдоідентичністю, а Варіант 2.3 – 5-кластерний спосіб утворення статусів за Г.О. Озеріною без студентів з псевдоідентичністю. Як можна побачити, критерій узгодженості жодного з варіантів не набуває значущого рівня, тобто, розподіл випадковий і зв'язку між методиками виявлено не було:  $df=9$ ,  $\chi^2=14,159$ ,  $p>0,05$  для Варіанту 2.1,  $df=9$ ,  $\chi^2=11,653$ ,  $p>0,05$ , для Варіанту 2.2 та  $df=12$ ,  $\chi^2=16,400$ ,  $p>0,05$  для Варіанту 2.3. Відсоткове співвідношення деяким чином змінилося (цифри збільшилися), але загалом результати показують те ж саме, що і в Таблиці 1, оскільки наш розподіл не змінився, а лише скоротився на одну категорію (псевдоідентичність). Тому не будемо зупинятися на цьому варіанті, а перейдемо до Таблиці 3.

**Таблиця 2.** Розподіл статусів ПІ за двома методиками з виключенням досліджуваних з псевдоідентичністю (у % від загальної кількості досліджуваних (93 особи))

Варіант 2.1 Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г. Озеріною
Дифузний	12,9	1,1	1,1	<b>6,5</b>	21,5
Досягнутий	<b>16,1</b>	<b>5,4</b>	<b>16,1</b>	<b>6,5</b>	44,1
Мораторій	7,5	<b>5,4</b>	3,2	4,3	20,4
Передчасний	4,3	3,2	4,3	<b>2,2</b>	14,0
Всього за Л. Шнейдер	40,9	15,1	24,7	19,4	100,0
Критерій узгодженості: df=9, $\chi^2=14,159$ , $p>0,05$					
Варіант 2.2 Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г. Озеріною
Дифузний	5,4	1,1	0,0	3,2	9,7
Досягнутий	10,8	3,2	<b>12,9</b>	5,4	32,3
Мораторій	<b>16,1</b>	<b>5,4</b>	5,4	<b>8,6</b>	35,5
Передчасний	8,6	<b>5,4</b>	6,5	2,2	22,6
Всього за Л. Шнейдер	40,9	15,1	24,7	19,4	100,0
Критерій узгодженості: df=9, $\chi^2=11,653$ , $p>0,05$					
Варіант 2.3 Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г. Озеріною
Безтурботна дифузія	5,4	1,1	0,0	3,2	9,7
Дифузна дифузія	4,3	1,1	1,1	3,2	9,7
Досягнутий	8,6	2,2	<b>10,8</b>	3,2	24,7
Мораторій	<b>11,8</b>	4,3	5,4	<b>8,6</b>	30,1
Передчасний	10,8	<b>6,5</b>	7,5	1,1	25,8
Всього за Л. Шнейдер	40,9	15,1	24,7	19,4	100,0
Критерій узгодженості: df=12, $\chi^2=16,400$ , $p>0,05$					

Жирним виділено найбільший відсоток збігу (по колонках), курсивом – загальний % досліджуваних з певним статусом ідентичності, сірі клітинки – логічно вірний збіг статусів.

У табл.3 Варіант 3.1 – це опитувальниковий підрахунок статусів за Г.О. Озеріною з об'єднаними в одну підгрупу студентами з псевдо- та досягнутою ідентичностями, Варіант 3.2 – статуси за Г.О. Озеріною за 4-кластерним рішенням з

об'єднаними в одну підгрупу студентами з псевдо- та досягнутою ідентичностями, а Варіант 3.3 – 5-кластерний спосіб утворення статусів за Г.О. Озеріною з об'єднаними в одну підгрупу студентами з псевдо- та досягнутою ідентичностями.

**Таблиця 3.** Розподіл статусів ПІ за двома методиками з об'єднанням досліджуваних з псевдо- та досягнутою ідентичністю (у % від загальної кількості досліджуваних (117 осіб)).

Варіант 3.1 Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г.Озеріною
Дифузний	10,3	4,3	0,9	<b>5,1</b>	20,5
Досягнутий	<b>12,8</b>	<b>17,1</b>	<b>12,8</b>	<b>5,1</b>	47,9
Мораторій	6,0	7,7	2,6	3,4	19,7
Передчасний	3,4	3,4	3,4	1,7	12,0
Всього за Л.Шнейдер	32,5	32,5	19,7	15,4	100,0
Критерій узгодженості: df=9, $\chi^2=12,247$ , $p>0,05$					
Варіант 3.2 Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г.Озеріною
Дифузний	4,3	3,4	0,0	2,6	10,3
Досягнутий	8,5	<b>12,0</b>	<b>10,3</b>	4,3	35,0
Мораторій	<b>12,8</b>	8,5	4,3	<b>6,8</b>	32,5
Передчасний	6,8	8,5	5,1	1,7	22,2
Всього за Л.Шнейдер	32,5	32,5	19,7	15,4	100,0
Критерій узгодженості: df=9, $\chi^2=10,545$ , $p>0,05$					
Варіант 3.3 Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г.Озеріною
Безтурботна дифузія	4,3	1,7	0,0	2,6	8,5
Дифузна дифузія	3,4	2,6	0,9	2,6	9,4
Досягнутий	6,8	<b>11,1</b>	<b>8,5</b>	2,6	29,1
Мораторій	<b>9,4</b>	7,7	4,3	<b>6,8</b>	28,2
Передчасний	8,5	9,4	6,0	0,9	24,8
Всього за Л.Шнейдер	32,5	32,5	19,7	15,4	100,0
Критерій узгодженості: df=12, $\chi^2=15,929$ , $p>0,05$					

Жирним виділено найбільший відсоток збігу (по колонках), курсивом – загальний % досліджуваних з певним статусом ідентичності, сірі клітинки – логічно вірний збіг статусів.

Оскільки ми трохи змінили розподіл даних, то і відносна частка у досягнутому статусі (колонка) змістилася: тепер досягнутий статус за Л.Б. Шнейдер найчастіше збігається з досягнутим статусом за Г.О. Озеріною. З іншими ж статусами знову повна відсутність збігів.

Незважаючи на наші спроби, даний підрахунок також не дав очікуваних результатів: критерій узгодженості для трьох варіантів підрахунку при об'єднанні псевдо- та досягнутої ідентичності статистично незначущі:  $df=9$ ,  $\chi^2=12,247$ ,  $p>0,05$ ,  $df=9$ ,  $\chi^2=10,545$ ,  $p>0,05$  та  $df=12$ ,  $\chi^2=15,929$ ,  $p>0,05$  для трьох варіантів відповідно (табл. 3).

Тенденція вже є зрозумілою, але для повноти цього огляду ми звернулися до останньої маніпуляції з даними (табл. 4). Варіант 4.1 – це опитувальниковий підрахунок статусів за Г.О. Озеріною з об'єднаними в одну підгрупу студентами з псевдо- та передчасною

ідентичностями, Варіант 4.2 – статуси за Г.О. Озеріною за 4-кластерним рішенням з об'єднаними в одну підгрупу студентами з псевдо- та передчасною ідентичностями, а Варіант 4.3 – 5-кластерний спосіб утворення статусів за Г.О. Озеріною з об'єднаними в одну підгрупу студентами з псевдо- та передчасною ідентичностями.

Попри те, що тепер до групи передчасної ідентичності за Л.Б. Шнейдер входить більш, ніж третина вибірки (35,9%), належні збіги передчасних ідентичностей за двома методиками вкрай малі (так само як і належні збіги між іншими статусами). Також результати статистичної перевірки за критерієм узгодженості знову показують відсутність статистично значущого взаємозв'язку між результатами двох методик ( $df=9$ ,  $\chi^2=14,000$ ,  $p>0,05$ ;  $df=9$ ,  $\chi^2=10,445$ ,  $p>0,05$ ;  $df=12$ ,  $\chi^2=12,328$ ,  $p>0,05$  для трьох варіантів відповідно).

**Таблиця 4.** Розподіл статусів ПІ за двома методиками з об'єднанням досліджуваних з псевдо- та передчасною ідентичністю (у % від загальної кількості досліджуваних (117 осіб)).

Варіант 4.1					
Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною ↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г.Озеріною
Дифузний	10,3	0,9	0,9	8,5	20,5
Досягнутий	<b>12,8</b>	<b>4,3</b>	<b>12,8</b>	<b>17,9</b>	47,9
Мораторій	6,0	<b>4,3</b>	2,6	6,8	19,7
Передчасний	3,4	2,6	3,4	2,6	12,0
Всього за Л.Шнейдер	32,5	12,0	19,7	35,9	100,0
Критерій узгодженості: $df=9$ , $\chi^2=14,000$ , $p>0,05$					
Варіант 4.2					
Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною ↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г.Озеріною
Дифузний	4,3	0,9	0,0	5,1	10,3
Досягнутий	8,5	2,6	<b>10,3</b>	<b>13,7</b>	35,0
Мораторій	<b>12,8</b>	<b>4,3</b>	4,3	11,1	32,5
Передчасний	6,8	<b>4,3</b>	5,1	6,0	22,2
Всього за Л.Шнейдер	32,5	12,0	19,7	35,9	100,0
Критерій узгодженості: $df=9$ , $\chi^2=10,445$ , $p>0,05$					
Варіант 4.3					
Статус за Л.Б. Шнейдер ↓					
Статус за Г.О. Озеріною ↓	Дифузний	Досягнутий	Мораторій	Передчасний	Всього за Г.Озеріною
Безтурботна дифузія	4,3	0,9	0,0	3,4	8,5
Дифузна дифузія	3,4	0,9	0,9	4,3	9,4
Досягнутий	6,8	1,7	<b>8,5</b>	<b>12,0</b>	29,1
Мораторій	<b>9,4</b>	3,4	4,3	11,1	28,2
Передчасний	8,5	<b>5,1</b>	6,0	5,1	24,8
Всього за Л.Шнейдер	32,5	12,0	19,7	35,9	100,0
Критерій узгодженості: $df=12$ , $\chi^2=12,328$ , $p>0,05$					

Жирним виділено найбільший відсоток збігу (по колонках), курсивом – загальний % досліджуваних з певним статусом ідентичності, сірі клітинки – логічно вірний збіг статусів.

**Обговорення результатів.** Предметом нашого дослідження було зіставлення результатів двох опитувальників, спрямованих на виявлення статусів професійної ідентичності – Методика дослідження професійної ідентичності (Л.Б. Шнейдер) та Опитувальник діагностики професійної ідентичності студентів (Г.О. Озеріна). В ході аналізу ми виконали декілька кроків, ретельно зіставляючи всі можливі варіанти встановлення статусів ПІ. В минулому розділі ми аналізували дані, а тепер узагальнимо результати для більшої зручності.

Отже, аналіз показав відсутність статистично значущої взаємозалежності між двома методиками, а описова статистика не показала чітких закономірностей в жодному з варіантів встановлення статусів ПІ. Так, при дифузному статусі за Л.Б. Шнейдер досліджувані частіше за все мали досягнутий статус чи мораторій за Г.О. Озеріною; при досягнутому за Л.Б. Шнейдер – досягнутий, мораторій та передчасний за Г.О. Озеріною, при передчасному за Л.Б. Шнейдер – дифузний, досягнутий та мораторій за Г.О. Озеріною.



Цікаво, що при мораторії та псевдоідентичності за Л.Б. Шнейдер досліджені частіше за все (але недостатньо часто для статистичної значущості) мали досягнуту ідентичність за Г.О. Озеріною.

Таким чином, або методика Л.Б. Шнейдер встановлює статус III стихійно, або методика Г.О. Озеріної має тенденцію виявляти досягнутий статус необґрунтовано часто (або обидві методики помиляються).

Наші результати показують ненадійність однієї або обох методик: оскільки валідність опитувальника Г.О. Озеріної встановлювалася за методикою Л.Б. Шнейдер, то відсутність будь-яких закономірностей (окрім сталої неможливості методики Г.О. Озеріної розрізнити досягнутий статус від передчасного та псевдоідентичного) є дивною та підозрілою та стимулює до нових досліджень.

**Висновки.** Підводячи підсумки, наголосимо, що результати зіставлення Методики дослідження професійної ідентичності (Л.Б. Шнейдер) та Опитувальника діагностики професійної ідентичності студентів (Г.О. Озеріна) показали відсутність статистично значущого взаємозв'язку між ними, а також відсутність систематичних закономірностей.

Попри все, Опитувальник діагностики професійної ідентичності студентів (Г.О. Озеріна) ми вважаємо більш надійним, оскільки процедура його створення є прозорішою. Однак, зважаючи на те, що його валідизація проходила на основі Методики дослідження професійної ідентичності (Л.Б. Шнейдер), перевірка валідності та надійності даного інструменту ще попереду. Крім того, його методологія є дещо застарілою, порівнюючи з більш передовими розробками американських та

європейських колег, а тому для україномовної адаптації ми вважаємо більш доцільним брати за основу саме їх опитувальники.

Тож перспективами подальших досліджень ми бачимо роботу над перекладом та адаптацією україномовного опитувальника професійної ідентичності.

#### Список використаних джерел

- Грецов, А.Г., & Азбель, А.А. Методика изучения статусов профессиональной идентичности. *Узнай себя. Психологические тесты*, 2006. 143-155.
- Озерина, А.А. Разработка опросника диагностики профессиональной идентичности студентов. *Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Психолого-педагогические науки*, 2011. (2), 15-22.
- Соціологічна група "Рейтинг". Питання мови: результати останніх досліджень 2012 року. [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/язуковий\\_vopros\\_rezultaty\\_poslednih\\_issledovaniy\\_2012.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/язуковий_vopros_rezultaty_poslednih_issledovaniy_2012.html)
- Шнейдер, Л. Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики. 2007.
- Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of adolescence*, 2008. 31(2), 207-222. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.09.002>
- International Test Commission. ITC guidelines on test use. *Recuperado de*. 2013. [http://www.intestcom.org/files/guideline\\_test\\_use.pdf](http://www.intestcom.org/files/guideline_test_use.pdf)
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., & Beyers, W. Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of adolescence*, 2006. 29(3), 361-378. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.03.008>
- Marcia, J. E. Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1996. 3(5), 551-558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>

K. MALOFEIKINA (Kateryna Malofeikina)  
graduate student of the Department of General Psychology  
V. N. Karaz'in Kharkiv National University  
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine  
E-mail: [emalofeikina@gmail.com](mailto:emalofeikina@gmail.com)  
<https://orcid.org/0000-0001-9561-7676>

#### DIAGNOSTICS OF PROFESSIONAL IDENTITY STATUSES IN UKRAINE: COMPARISON OF THE RESULTS OF TWO QUESTIONNAIRES

The article deals with the problem of using questionnaires to study professional identity in Ukraine. Now there is a significant lack of methods for studying professional identity, the obsolescence of their methodology, as well as the lack of Ukrainian-language tools. The purpose of this study was to compare the results of two methods of studying professional identity statuses in the Ukrainian scientific space – the method of studying professional identity of L.B. Schneider and the questionnaire of professional identity statuses of students by A.A. Ozerina. These two methods are among the most commonly used for diagnosing the professional identity of adult subjects, regardless of their professional affiliation. During the investigation, a cluster analysis was performed to take into account all possible variants of the formation of professional identity statuses according to A.O. Ozerina, after which the results of both methods were compared by calculating percentages, as well as applying the Pearson's chi-squared test. The results showed a weak correspondence between the statuses of professional identity according to L.B. Schneider and A.O. Ozerina: of all the options for calculating statuses and ways to avoid the problem of pseudo-positive identity, only the achieved identity coincided between the two methods in 4.3% -17% of cases from the



total number of subjects studied. Especially problematic was the determination of premature identity, the percentage of coincidence between methods for which in none of the calculation options exceeded 2.2% of cases from the total number of subjects studied. In addition, the absence of a statistically significant relationship between the questionnaires considered was determined using Pearson's chi-squared test. Suggestions are made about the inexpediency of using or adapting these questionnaires in Ukrainian.

**Keywords:** *professional identity, research methods, identity statuses, relationships.*

#### References

- Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of adolescence*, 31(2), 207-222. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.09.002>
- Grecov, A. G., & Azbel', A. A. (2006). Methods of studying the statuses of professional identity. *Uznaj sebja. Psibologicheskie testy*, 143-155 [In Russian].
- International Test Commission. (2013). ITC guidelines on test use. *Recuperado de*. [http://www.intestcom.org/files/guideline\\_test\\_use.pdf](http://www.intestcom.org/files/guideline_test_use.pdf)
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., & Beyers, W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of adolescence*, 29(3), 361-378. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.03.008>
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>
- Ozerina, A. A. (2011). Development of a questionnaire for the diagnosis of students' professional identity. *Izvestija Dagestanskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. Psibologo-pedagogicheskie nauki*, (2), 15-22 [In Russian].
- Shnejder, L. B. (2007). Personal, gender and professional identity: theory and methods of diagnosis. *Lichnostnaja, gendernaja i professional'naja identichnost': teorija i metody diagnostiki* [In Russian].
- Sotsiologichna hrupa "Reitynh" (2012, 25 of May). Language questions: results of recent research in 2012. [https://ratinggroup.ua/research/ukraine/yazykovoy\\_vopros\\_rezultaty\\_poslednih\\_issledovaniy\\_2012.html](https://ratinggroup.ua/research/ukraine/yazykovoy_vopros_rezultaty_poslednih_issledovaniy_2012.html) [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.09.2022 (The article was received by the Editorial office on 09.18.2022)

Стаття рекомендована до друку 30.10.2022 (The article is recommended for publication on 10.30.2022)